

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ВАЖЛИВИШИЙ ФАКТОР І ПРАКТИЧНА ЗАСАДА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Є. МАЦЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Анотація

У статті наголошується, що права людини були і залишаються базовою засадою розбудови суверенної, демократичної, правової і національної держави. Суттєве значення при цьому мають політичні, правові, організаційні кроки щодо забезпечення реальних прав людини, розвитку і зміцнення громадянського суспільства. Для сучасної України вказані питання становлять основу формування, забезпечення та прояву державного суверенітету.

Ключові слова: права людини, державність, суверенітет, національна держава, громадянське суспільство.

Аннотация

В статье подчеркивается, что права человека были и остаются базовой основой строительства суверенного, демократического, правового и национального государства. Существенное значение при этом имеют политические, правовые, организационные шаги по обеспечению реальных прав человека, развитию и укреплению гражданского общества. Для современной Украины указанные вопросы составляют основу формирования, обеспечения и проявления государственного суверенитета.

Ключевые слова: права человека, государственность, суверенитет, национальное государство, гражданское общество.

Summary

Human rights have been and remain the basic basis for the construction of a sovereign, democratic, legal and national state. The political, legal and organizational basis for ensuring real human rights, the development and strengthening of civil society are of great importance. For modern Ukraine, these issues become the basis for the formation, provision and manifestation of state sovereignty.

Key words: human rights, statehood, sovereignty, national state, civil society.

Проблеми забезпечення національного суверенітету національної держави найтіснішим чином пов'язані з правами людини. На цьому неодноразово наголошував В'ячеслав Липинський. Розмірковуючи над причинами, які не дали змоги українству сформувати власну державність, він із сумом зазначає: «Побили ми себе самі. Ідеї, віри, легенди про одну-єдину, всіх українців об'єднуючу вільну і незалежну Україну провідники нації не створили, за таку ідею не боролися і тому, розуміється, така Україна здійснитись, придбати реальні живі форми не змогла»¹. Підкреслюючи, що українська державність має бути національною, В. Липинський водночас вказує на те, що в державі має бути патріотизм, єдність усього народу, що неможливо забезпечити без забезпечення прав людини.

За сучасних умов ми вкотре переконуємося, що права людини були і залишаються наріжним каменем державності. При цьому береться до уваги передусім наявність відповідних національних загроз. Такі загрози – ситуативні, пов'язані з конкретним часом, місцем дії тощо. Якщо вести мову про загрози правам людини у сучасній Україні, то їх вбачають в економіці, політиці, соціальній сфері, інформації тощо. Кожна з цих сфер має водночас свої конкретні прояви. За висновками Конгресу громадянського суспільства (громадянське об'єднання), у 2016 році до найперших загроз людині, українському соціуму належали:

– дії влади, спрямовані на самозбереження, самовідтворення і самозбагачення;

– відсутність державного захисту української національної ідеї, відсутність концепції виховання патріотизму та відданості Українській державі, повсюди спостерігається приниження титульної української нації, її мови, історії, культури, віри;

– експансія Росії в Україну в усіх напрямках державного та суспільного життя – в політичній, економічній, військовій, соціальній та інформаційній сферах;

– наявність в Україні угруповань розвідки, носіїв ядерної зброї, наступальних підрозділів іноземних військових формувань, розташованих на теренах України, які роблять її стороною можливого конфлікту;

– недопущення державної комісії з інвентаризації українських земель в Криму, на думку Конгресу, є втручанням у внутрішні справи України і загрозою її національним інтересам².

Важливо брати до уваги, що реальна захищеність людини і громадянина, суспільства і держави від будь-яких загроз забезпечується відповідною діяльністю, яка зменшує або відвертає ймовірні загрози і підвищує захисні, мобілізаційні функції у період небезпеки чи загроз. В основі такої діяльності лежить обстоювання і реалізація національного інтересу певної країни – глобального, всеохоплюючого інтегрального інтересу, втілення якого уможливило здійснення життєво важливих приватних, групових і суспільних інтересів переважної більшості громадян. За деякими визначеннями, «суть національної безпеки полягає у створенні сприятливих умов для реалізації національних інтересів, процвітання, могутності, всебічного розвитку України з метою максимального задоволення потреб та інтересів громадян України відповідно до загальновизначених норм співіснування, котрі необхідні для їх самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення»³.

Отже, перший висновок полягає в тому, що права людини головним чином пов'язані і обумовлені реально існуючими у суспільстві загрозами, що до того ж є загрозами внутрішнього і зовнішнього порядку.

Усвідомлюючи, що національні загрози правам людини, нації в цілому є конкретно-предметними, кожна держава на свій розсуд в плані збереження і реалізації національних інтересів розробляє і практично реалізує політику, стратегію й тактику у забезпеченні національної безпеки, стрижнем яких є національні інтереси. В кожній країні, крім того, існують власні сформовані політико-правові та організаційні засади, на яких базується і практично реалізується політика національної безпеки. У сучасній Україні – це сукупність законів і підзаконних (нормативних) актів, до яких відносимо Конституцію України, Закон України «Про основи національної безпеки України», укази та розпорядження Президента України, міжнародні правові акти, пов'язані із забезпеченням як національної, так і регіональної та міжнародної безпеки, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які визначають компетенцію суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, а також відомчі нормативні акти у формі наказів, директив, настановлень, положень, статутів, правил, інструкцій. Функціонально, організаційно діяльність усіх суб'єктів захисту прав людини, забезпечення національного суверенітету чітко визначені і прописані. Тобто, йдеться про ту нормативно-правову базу, яка є основою для практичної реалізації концепції, програми національної безпеки.

Дослідник проблем національної безпеки В.А. Ліпкан, зокрема, умовно поділяє усю нормативно-правову базу забезпечення національної безпеки на два рівні. На першому рівні правова база створюється в рамках системи національної безпеки і має загальнообов'язковий для всіх характер (Конституція України, закони та постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України). На другому рівні створюється відомча нормативна база, яка уточнює і конкретизує з урахуванням специфіки кожного суб'єкта сил забезпечення національної безпеки його функції та завдання⁴.

У захисті, обстоюванні прав людини провідна роль належить державі. При цьому важливіше значення має щонайтісніша взаємодія держави з численними громадськими, неурядовими

організаціями, які у сукупності становлять громадянське суспільство. Так, докладно аналізуючи суть і особливості такої взаємодії, український науковець А.А. Бодров у своїй дисертаційній роботі виділяє такі основні напрями взаємної діяльності держави і громадянського суспільства щодо забезпечення прав людини:

– Права людини: вирішення конфліктних ситуацій; свобода релігії та віросповідання, права людини.

– Сім'я, діти, люди похилого віку: захист прав молоді та дітей; захист прав сім'ї; захист прав жінки; захист прав людей з фізичними вадами; захист прав людей похилого віку.

– Професійна діяльність: наука та технології; освіта; культура; засоби передачі інформації; міжнародна торгівля, фінанси та транспорт; сільське господарство; інші види професійної діяльності.

– Мир: Організація Об'єднаних Націй; міжнародний мир та безпека; роззброєння.

– Захист здоров'я населення та навколишнього середовища: захист здоров'я населення; здоров'я, їжа, харчування; зловживання наркотиками; захист навколишнього середовища; природні ресурси, енергія та картографія.

– Міжнародні відносини: розвиток міжнародних економічних відносин; людські ресурси, соціальний та культурний розвиток; підтримка діяльності неурядових організацій країн, що розвиваються⁵.

У цьому разі слід акцентувати на тому принципового характеру моменті, що в багатьох випадках (і в багатьох країнах світу) громадські неурядові організації не просто є реальними захисниками прав людини, але вони публічно визнаються державою. Як правило, громадські організації розцінюються як партнери у вирішенні багатьох соціальних проблем суспільства і часто грають ключову роль у цьому процесі. Держава розглядає третій сектор як постачальника суспільно значущих послуг, причому значна частина їх фінансується з державних джерел (наприклад, у Великій Британії в 1997 році внесок місцевої влади і центрального уряду в економіку третього сектору склав 2 мільярди 340 мільйонів фунтів стерлінгів)⁶.

В Європі неурядові організації виконують зв'язуючу роль при взаємодії з Єврокомісією, Європейським Парламентом, Економічним та соціальним комітетом, Комітетом по регіонах та з Радою Європи. Їх залучення до створення європейської політики та її впровадження допомагає сприйняттю громадськістю положень та рішень ЄС. Через свої зв'язки на місцевому, регіональному, національному та європейському рівнях такі організації можуть робити слушні внески у процес прийняття рішень та вироблення політики у формуванні європейської громадської думки.

На завершення розгляду означеної проблеми слід акцентувати, що забезпечення прав людини, національного суверенітету – це фундаментальні основи сталого, стабільного суспільного розвитку. З цього приводу суттєвими є висновки українського політолога Б.Г. Макаренка: «Дослідження проблематики прав людини та її зв'язку з перспективами встановлення політичної стабільності на національному та міжнародному рівнях в межах парадигми філософських наук відзначається значною увагою до специфіки забезпечення прав та свобод окремих соціальних груп, встановленню ролі соціальних інститутів і процесів у формуванні правосвідомості, динаміки зростання соціальних вимог у напрямі захисту прав особи, появи нових загроз соціальному статусу індивідів, які зумовлені кризовими процесами». На його думку, досягненнями філософських досліджень останніх років слід вважати також виявлення фундаментальних засад політичної стабільності, які полягають у згоді та консенсусі між соціальними групами та окремими індивідами, оптимальних показниках соціального самопочуття населення, задоволеності своїм станом провідних соціальних суб'єктів. Проте ці дослідження не представляють всю сукупність взаємозв'язків «між соціальним середовищем та політикою як сферою прийняття політичних рішень, що не дає змоги встановити перспективи політичної стабільності у повній мірі»⁷.

Вочевидь, що сьогодні права людини, їх захист, забезпечення є актуальними, відповідають конкретним умовам українського державотворення і потребують більш глибокого дослідження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

¹ *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів // *Липинський В.* Повне зібрання творів, архів, студії / Я. Пеленський (ред.); НАН України, Ін-т Східноєвропейських досліджень. – К.; Філадельфія, 1995. – Т. 6. – Кн. 1. – С. 60.

² *Кожин Б.Б.* Національна безпека в контексті створення громадянського суспільства України // Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України: Матеріали Всеукр. науково-практичної конф., Київ, 15 вересня 2006 р. / Б.Б. Кожин. – К.: МАУП, 2006. – С. 37–38.

³ *Доносо Варгас Дієго Хосе.* Національна безпека України в умовах багатополярного світу: Генеза і становлення: Автореф. дис... доктора філософії в галузі політології. – К., 2012. – С. 8–9.

⁴ *Ліпкан В.А.* Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення / В.А. Ліпкан. – К.: Текст, 2003. – 180 с.

⁵ *Бодров А.В.* Вплив неурядових організацій на соціальну та гуманітарну політику на сучасному етапі державотворення в Україні: Автореф. дис... доктора філософії в галузі державного управління. – К., 2003. – С. 12.

⁶ Там само. – С. 10.

⁷ *Макаренко Б.Г.* Захист прав людини як чинник забезпечення політичної стабільності в сучасній Україні: Автореф. дис... кандидата політ. наук: 23.00.02 – Політичні інститути та процеси. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 6.